

УДК 528.94

Осталецька О. І.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського

КОЛЕКЦІЯ КАРТ З БІБЛІОТЕКИ Д. П. ТРОЩИНСЬКОГО У ФОНДІ СЕКТОРУ КАРТОГРАФІЧНИХ ВИДАНЬ НБУВ

Досліджено життєвий шлях та багатогранну діяльність українського державного діяча XVIII – XIX століть, мецената Д. П. Трощинського (1754 – 1829). Поданий огляд колекції карт з його бібліотеки, що зберігається в фондах сектору картографічних видань НБУВ.

Ключові слова: НБУВ, картографічні видання, колекція карт з бібліотеки Д. П. Трощинського.

Вступ. При опрацюванні численного і різноманітного фонду сектору картографічних видань в рамках наукової теми «Формування електронно-інформаційних ресурсів картографічного фонду НБУВ», на кожному кроці відкриваються цікаві імена, події. Так, приводом для цієї статті послужив напис на збірниках карт »Из библиотеки Трощинского в Кагарлыке. 1885 г.»

Метою даної публікації є розкриття діяльності талановитої і гідної пошани, але маловідомої постаті в історії нашої землі та огляд колекції творів з бібліотеки Д. П. Трощинського (рис. 1), що зберігаються в фондах сектору картографічних видань НБУВ.

Постановка проблеми. Висвітлення життєвого шляху та діяльності видатних постатей української землі сприяє збереженню пам'яті про наших

Рис. 1. Портрет Д. П. Трощинського

попередників, про їх самовіддану працю та здобутки.

Виклад основного матеріалу. Дмитро Прокопович Трощинський (1754–1829) – визначний державний діяч рубежу XVIII – XIX століть, який

пройшов шлях від полкового писаря до головного директора поштового управління, міністра уділів (1802–1806), міністра фінансів (1814–1817), юстиції, генерал-прокурора, сенатора. Його називають міністром трьох імператорів. Народився і зростав на Полтавщині, у сім'ї представника козацької старшини, предки якої залишили помітні сліди в історії з часів Б. Хмельницького.

Після закінчення духовної академії Д. П. Трощинський вступив на службу в Малоросійську колегію.

В період служби у Миргородській полковій канцелярії у 1768 р. він отримав наказ взяти участь у російсько-турецькій війні 1768–1774 рр. в армії фельдмаршала П. О. Рум'янцева-Задунайського (1725–1796). Для Трощинського участь у військовій кампанії була великою життєвою школою і відкривала перспективи військової кар'єри, але в 1781 р. він залишив військову службу в зв'язку з хворобою.

У 1773 р. Д. П. Трощинський був відряджений в Молдавське князівство в розпорядження генерала-фельдмаршала, дипломата М. В. Репніна (1734–1801), де йому, як досвідченому канцеляристові, доручили розглядати земські справи в Яссах. Тоді ж він отримав патент на чин полкового писаря, виданий Малоросійською колегією у Глухові згідно наказу імператриці Катерини II. Після призначення князя Репніна в 1775 р. надзвичайним і повноважним послом Туреччини, відправився в Константинополь як секретар посольства і Д. П. Трощинський (рис. 2). Після повернення з-за кордону він вів справи, які стосувались експедиції з військової частини Смоленського намісництва, де генерал-губернатором був М. В. Репнін, а також Ізмайловського полку.

Працюючи в канцелярії свого земляка, нащадка стародавнього козацького роду, князя О. А. Безбородька (1747–1799), Д. П. Трощинський в 1784 році став керівником дипломатичної канцелярії та за відсутності князя Дмитро Прокопович часто доповідав імператриці особисто і зумів заслужити її прихильність.

В 1787 році Катерина II здійснила подорож до Криму з бажанням особисто оглянути придбаний край. Маршрут протяжністю дві тисячі верст пролягав через Смоленськ, Новгород-Сіверський, Київ і продовжувався Дніпром до Кременчука, Азова. Д. П. Трощинський відповідав за відвідання фортифікаційних споруд, в т. ч. базових складів, інженерної школи, був присутній на зустрічах імператриці з офіційними представниками інших держав, високими посадовими особами Петербурга, Москви, Києва, інших міст.

Імператриця подарувала Д. П. Трощинському багаті помістя в Київській, Полтавській губерніях та на Поділлі. В 1793 році вона призначила його своїм статс-секретарем і одночасно членом поштового управління.

В часи правління Павла I Д. П. Трощинський отримав нові посади

**Рис. 2. Портрет Д. П. Трощинського 1799 р., полотно, олія.
В. Боровиковський (1757 – 1825)
Державний Російський музей, Санкт-Петербург**

й нагороди. Залишаючись, як і при Катерині II, статс-секретарем, він був призначений головою поштового управління Російської імперії, йому доручалось бути присутнім в Раді при височайшому дворі, був нагороджений орденами Св. Анни, Св. Олександра Невського та Мальтійським командорським хрестом.

Після наслідування престолу Олександром I, саме Д. П. Трощинський написав знаменитий маніфест, в якому новий цар зрікався політики Павла I і урочисто клявся правити народом законно і справедливо.

Імператор Олександр I призначив Д. П. Трощинського членом державної ради і головним директором пошт, а при запровадженні міністерств – міністром уділів (1802–1806). З 1814 по 1817 роки Д. П. Трощинський був міністром юстиції, генерал-прокурором, де він зарекомендував себе невідкладним корупції, досвідченим і принциповим державним діячем. Олександр I виявляв повагу до нього за бездоганну службу і надавав підтримку його ідеям.

Перебуваючи на службі у російських імператорів, Д. П. Трощинський завжди відстоював інтереси українського народу. Так, з початком Вітчизняної війни 1812 року був не тільки прихильником, а й діяльним учасником відродження козацьких полків в Полтавській та інших малоросійських губерніях. Займаючи посаду предводителя дворянства, безпосередньо приймав активну участь у формуванні козацьких полків,

збиранні коштів для обмундирування, забезпечення козаків необхідним в зборі тощо.

В квітні 1816 року Д. П. Трошинський сильно занедужав і змушений був взяти тривалу відпустку, а 25 серпня 1817 року вийти у відставку.

Дмитро Прокопович відомий як визначний меценат української культури та шанувальник старовини. Після відставки він ще п'ять років залишався в Санкт-Петербурзі, а потім переїхав до свого маєтку в с. Кибинці (тепер Миргородського р-ну Полтавської обл.), де заснував аматорський театр, керівниками якого були В. Гоголь (батько М. Гоголя) та В. Капніст.

Д. П. Трошинський надавав підтримку діячам української науки, літератури та мистецтва. Серед них Я. Маркович, В. Ломиковський, В. Капніст, В. Гоголь, В. Боровиковський... Він став одним з ініціаторів видання у 1798 р. «Енеїди» І. Котляревського.

У м. Кагарлику (Київської обл.) на кошти Д. П. Трошинського був збудований палац, закладений великий парк, який існує і сьогодні як пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення.

Д. П. Трошинський зібрав за своє життя велику бібліотеку, що розійшлась після його смерті в різні руки. Невелика, але цікава частина колекції (10 карт в двох папках з рукописною позначкою «Из библиотеки Трошинского в Кагарлыке. 1885 г.» надійшла до фондів картографічного сектору НБУВ.

Спільним для цих документів є місце видання (Augsburg), видавництво (Walch J.), рік видання (1830), мова (німецька). Це фрагментарно наклеєні на полотно (що зумовило гарний стан збереження), чорно-білі карти з розфарбованими адміністративними кордонами та кольоровою рамкою.

1. Charte von den Preussischen Landen zwischen dem Rhein und der Elbe dann Chur-Hessen, Braunschweig und Nassau [5] (Карта Пруських земель між Рейном та Ельбою) масштабу прибл. 1:875 000 (1,18 нім. милі в 1 см);

2. Carte von Frankreich in departements eingetheilt [6] (Карта Франції, поділеної на департаменти) масштабу прибл. 1:2 500 000;

3. Reisekarte von der Schweiz [7] (Карта шляхів Швейцарії з поділом на кантони) масштабу прибл. 1:672 000 (1,4 години в 1 см), нанесені герби кантонів;

4. Charte von Italien = Carta d'Italia secondo la presente Costituzione [8] (Карта Італії відповідно Конституції) масштабу прибл. 1:2 375 000 (3,2 геогр. милі в 1 см);

5. Charte von Holland und den Niederlanden [9] (Карта Голландії або Нідерландів) масштабу прибл. 1:930 000 (1,25 нім. милі в 1 см);

6. General Karte von Koenig: Schweden und Norwegen nebst Daenemark [10] (Генеральна карта Шведського та Норвезького Королівств разом з Данією) масштабу прибл. 1:2 900 000 (3,1 швед. миль в 1 см);

7. Charte von Africa [11] (Карта Африки) масштабу прибл. 1:17 800

000 (24 геогр. милі в 1 см);

8. *Charte von America* [12] (Карта Америки) без зазначення масштабу;

9. *General charte des Oestreichischen Kaiserstaates* [13] (Генеральна карта Австрійської імперії з поділом на провінції) без зазначення масштабу;

10. *Charte von Asien* [14] (Карта Азії) масштабу прибл. 1:21 000 000 (28,6 геогр. милі в 1 см).

Висновок. Колекція творів з бібліотеки Д. П. Трощинського є цінною частиною історичних картографічних документів, що зберігаються в секторі картографічних видань НБУВ.

**Рецензент – кандидат історичних наук, зав. відділу НБУВ
Т. М. Коваль**

Література:

1. Київщина туристична. Путівник. – К. 2009. – С. 257 – 259.
2. *Салій О. О.* Дмитро Трощинський – козак знатний: Історична повість / Українське товариство охорони пам'яток історії та культури. – К., 2000. – 256 с.
3. УРЕ. Т. 11. Кн. 1. – 2-е вид. – К., 1984. – С. 363-364.
4. Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона. Т. XXXIII а / Под ред. К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевского. – СПб., 1901. – С. 908.
5. НБУВ. Сектор картографічних видань, інв. № 3799, шифр А 404.
6. Там само, інв. № 3800, шифр А 405.
7. Там само, інв. № 3801, шифр А 406.
8. Там само, інв. № 3802, шифр А 407.
9. Там само, інв. № 3803, шифр А 408.
10. Там само, інв. № 3804, шифр А 409.
11. Там само, інв. № 3806, шифр А 410.
12. Там само, інв. № 3807, шифр А 411.
13. Там само, інв. № 3808, шифр А 412.
14. Там само, інв. № 3809, шифр А 413.

Е. И. Осталецкая

КОЛЛЕКЦИЯ КАРТ ИЗ БИБЛИОТЕКИ Д. П. ТРОЩИНСКОГО В ФОНДЕ СЕКТОРА КАРТОГРАФИЧЕСКИХ ИЗДАНИЙ НБУВ

Рассмотрена биография и многогранная деятельность украинского государственного деятеля XVIII – XIX веков, мецената Д. П. Трощинского (1754 – 1829). Представлен обзор коллекции карт из его библиотеки, хранящейся в фондах сектора картографических изданий НБУВ.

Ключевые слова: НБУВ, картографические издания, коллекция карт из библиотеки Д. П. Трощинского.

O. Ostaletska

THE COLLECTION OF THE MAPS OF TROSHCHYNSKY'S LIBRARY IN FUND OF SECTOR OF CARTOGRAPHIC EDITIONS OF VNLU

Biography and many-sided activity of Ukrainian states man of XVIII – XIX centuries and patriot of art of Dmytra Prokopovycha Troshchynsky (1754 – 1829) is investigated. The survey of the collection of the maps of his library in fund of sector of cartographic editions of VNLU is presenting.

Keywords: cartographical editions of the Vernadsky National Library of Ukraine, the collection of the maps of Troshchynsky's library.

Надійшла до редакції 5 вересня 2011 р.